

HES'LER ve BELGESELLER PANELİ

31. İstanbul Film Festivali kapsamında 13 Nisan'da Pera Müzesi Sinema Salonu'nda HES'ler ve Belgeseller başlıklı bir panel düzenlendi.

■ CAN CANDAN

HES'ler ve Belgeseller Paneli docİstanbul olarak, bu yılki festivalde İstanbul Kültür Sanat Vakfı'yla birlikte düzenlediğimiz ikinci paneli. Bu panelde hidroelektrik santral (HES) projelerinin yol açtığı yıkımı ve insanların bunlara karşı verdiği mücadeleleri konu eden üç yeni belgeseli masaya yatırarak, yönetmenler Rüya Arzu Köksal (*Bir Avuç Cesur İnsan*, 2011); Özlem Işıl ve Umut Kocagöz (*Akıntıya Karşı*, 2012), Özlem Sarıyıldız ve Osman Şişman (*İşte Böyle*, 2012) ile, HES karşıtı mücadelenin belgesellerinde nasıl işlendiğini konuştuk.

Bu panelin ortaya çıkması aslında aynı zamanda *Akıntıya Karşı* ekibinden Umut Kocagöz'ün 'Türkiye'de HES Karşıtı Mücadele Konulu Belgesel Filmler' başlıklı araştırma projesine dayanıyor. Son yıllarda HES projeleriyle birlikte derelerin kullanım hakkı şirketlere devredilirken, vadiler şantiye alanına çevriliyor. Bu dönüşüm bütün yaşam biçimlerini etkiliyor, müthiş bir doğa katliamına yol açıyor. Toplumsal hareketler bağlamındaysa son yıllarda vadilerin yok edilmesine karşı ortaya çıkan mücadelede yaşanan bir hareketlilik söz konusu. Bu hareketlilikle birlikte devlet ve sermayeyle halk karşı karşıya geliyor. Jandarma ve polisle sık sık yaşanan çatışmalarda Hopa'da Metin Lokumcu

polis tarafından öldürülüyor; Ankara'ya yürüyen 'Anadolu'yu Vermeyeceğiz' hareketi aktivistleri Gölbaşı'nda polis tarafından durduruluyor; Tortum'da 17 yaşındaki Leyla Yalçınkaya'ya dava açılıyor ve "konuşmama cezası" veriliyor. Özellikle son yıllarda sayıları artan HES'lerle ilgili belgeseller böyle bir ortamda yapılıyor ve bu yaşananlara dikkat çekiyor.

Panelde bahsi geçen önemli bir nokta, yaşanan deneyimlerin, özellikle de doğa tahribatının, insan hakları ihlallerinin ve toplumsal hareketlerin kaydedilmesinin önemi. Şimdiye kadar belgeselcinin o yöreye giderek yaptığı kayıt altına alma işininse artık belgeselcinin teşrif etmesini beklemeden, o yörede yaşayan insanlar tarafından da yapılıyor olması, belki de belgeselcinin işlevini, kaydetmenin dışında, yerelde üretilen video kayıtlarını, belgesel anlatı içinde daha geniş kitlelere sunmak olarak dönüştürüyor. Burada bir ölçüde bir işbirliğinden, video aktivizmle muhalif belgesel sinemacılığın bir araya gelmesinden bahsetmek mümkün.

Toplumsal hareketlerle ilgili belgeseller, belgeselin sınırlarından birine de dikkat çekiyor. Toplumsal hareketlerin devamlılığıyla belgeselin durağanlığı arasında bir uyumsuzluk durumu söz konusu. Mücadele devam eden bir süreç, belgesel ise yapılıp

biten, bir filmin çerçevesi içine tıklan ve film festivalleri gibi belirli ortamlarda seyirciye sunulan bir temsil. Bu uyumsuzluğa karşı *Bir Avuç Cesur İnsan*'da uygulanan bir yöntem, belgeselin güncellenmeye devam etmesi, yani süreç ilerledikçe filmde değişiklikler yapılması ve hatta filmin sonunda bunun "devam edecek..." ibaresiyle açıkça belirtilmesi.

Devam eden direniş ve hukuk mücadelelerinin yanında eksik olansa, güçlü bir kamuoyu oluşturup, kurulan ittifaklarla birlikte doğa katliamlarına son verebilmek. *Akıntıya Karşı*'da bir Karadeniz kadını "geçenki belgeselimiz nereye gitti?" diye hesap soruyor ve bize bu belgeseller üretildikten sonra ne oluyor ve ne işe yarıyorlar sorusunu düşündürüyor. Bu belgeseller HES projelerinin tahribatlarını ve buna karşı verilen mücadeleleri gösterebilmeleri ve bu konuda bir bilgilendirme ve farkındalık yaratmaları açısından büyük önem taşımakla birlikte, bir yandan da bize HES karşıtı mücadeleye nasıl eklemlediklerini ve genel olarak belgesellerin toplumsal mücadelelere nasıl eklemlediklerini; günümüzün internet ve sosyal medya dünyasında, yüz yıllık bir form olan belgesel sinemanın, bugünkü toplumsal hareketler ve aktivizmle nasıl bir ilişkisi olabileceğini düşünmeye davet ediyor. ☐

Bu panelin sponsorunun Efes markası, yani Sinop Gerze'de termik santral kurarak yeni bir doğa katliamına yol açmak isteyen ve bu yüzden boykot edilen (<http://bu-kapaginaltinda.org/>) Anadolu Grubu olması, son derece çelişkili ve can sıkıcı bir durumdur.

(Soldan sağa) *İşte Böyle*'nin yönetmenleri Özlem Sarıyıldız ve Osman Şişman, *Akıntıya Karşı*'nin yönetmenlerinden Özlem Işıl ve Umut Kocagöz, *Bir Avuç Cesur İnsan*'ın yönetmeni Rüya Arzu Köksal ve panelin moderatörü Can Candan. (Fotoğraf: Emre Mollaoğlu)

LONDRA POSTASI

■ ALISA LEBOW

Yakınlarda bir arkadaşım tanınmış bir bilgi ve haber kanalı için belgesel yapmak amacıyla gazeteciliği bıraktı. Şu anda tam zamanlı mesleği belgesel üzerine olmasına rağmen, türle ilgili çok az bilgi sahibi olduğu için belgesel derslerimden birine katılmak istediğini itiraf etti bana. Gazetecilik deneyiminin büyük bir bölümü radyo ve basılı yayında olduğundan fikirlerini görsel-işitsel araçlar yoluyla aktarmak onun için zorlayıcı oluyordu. Bu, televizyon belgeseli yapımcılarını işe alanların aslında resimli radyo tiyatrolarından başka bir şey istemedikleri, çalışanlarını film yapımı konusunda eğitmek ve iyi bir hikâye anlatımındaki görsel unsurlara öncelik vermek gibi bir niyetleri olmadığı konusundaki şüphelerimi haklı çıkardı. Yıllar önce televizyon için kısa "belgeseller" yapma deneyimime de dayanarak, yüksek lisans öğrencilerime eğer tüm arzuları televizyon belgeseli yapmaksızın bizim dersimize gelmeye gerçekten ihtiyaçları olmadığını, verdiğimiz eğitimin işlerine yaramayacağını söylerim. Bir fikriniz varsa, nasıl araştıracağınızı biliyorsanız ve röportajların iyi bir ışık ve netlikte olması için bir kamera ekibiyle çalışabiliyorsanız, gerisi mekanik olarak ilerler. Aslında televizyon belgesellerinin çoğu estetik olarak o kadar formüle dayanır ki (röportaj, destekleyici arşiv kayıtları artı diğer açıklayıcı/örnekleyici görsel malzeme ve belki bir de bir anlatıcının dış sesi) birkaç tane izleyip temel ilkelerini anladıysa, pek zeki olmayan biri bile bu işi yapabilir. İş "iş üstünde" daha iyi öğrenebilmek varken kim binlerce lira harcamak ister ki?

Kiarostami'nin *Close-up*'ı (*Nema-ye Nazdik*, 1990) ve Varda'nın *Toplayıcılar*'ı (*Les Glaneurs et la glaneuse*, 2000) gibi filmler belgesel formunun en yaratıcı örnekleri arasındadır.

Close Up

Televizyon belgeseli yapmayı istemek ayıp değil elbette. İzleyiciler tarafından en çok bilinen belgesel türü televizyon belgeselleri en nihayet; bu alanda çalışarak geçimimizi sağlayabileceğimize az sayıda yoldan biri olduğumu söylemeye bile gerek yok. İlginç bir hayat sürüp muhtemelen bir anda milyonlarca izleyiciyi birden bilgilendirerek bilginin do- laşımına bir şekilde katkıda bulunduğunuzu bile hissedebilirsiniz. Sorun şu ki; ilk olarak bu filmler televizyonun bitmek bilmez programlama ihtiyaçları için boş zamanları dolduracak yapımlardır yalnızca ve büyük ölçüde önemli, hatırdakalacak filmler olmazlar. İkincisi, televizyon sektörü belgesel yapım işini bağımsız yönetmen/yapımcılara verme eğiliminde olduğu ve sadece tamamlanmış projeleri alarak riskten kaçındığı için, bu gibi işler giderek daha da azalıyor. Bitmiş ürünü almak daha uygun maliyetli olduğundan kanalların çoğu kadrolarında yalnızca birkaç belgesel yapımcısı istihdam ediyor. Bu da bağımsız belgesel yapım şirketlerinin kaynaklarını çoğu zaman televizyon

tarafından alınacağına inandıkları işler için kullandıkları, potansiyeli olan yetenekli bağımsız yönetmenleri orta yolcu televizyon işleriyle meşgul ettikleri anlamına geliyor.

Aslında tam tersine, Belgesel uygulamaya yüksek lisans programımıza televizyon belgeseli yapmaktan yoruldukları için gelen birçok öğrencim var. Belgeselin, öğrendiklerinden daha fazlası olması gerektiğini hissetmişler ama onun ne olduğunu keşfedecek fırsat ellerine geçmemiş. Keşke gözlemsel, birinci şahıs, deneme, deneysel ve lirik belgesellerden başlayıp kurguyu tekinsiz yollarla entegre eden muhteşem mezelelere uzanan, insanların başka şekilde karşılaşamayacakları belgesel şekilleri üzerine isteyen katılabilir dersler, seminerler, yoğunlaştırılmış oturumlar sunabilsem. Göstermek isteyeceğim o kadar çok film, üzerine konuşmak isteyeceğim o kadar çok teknik var ki... Ve belki ancak o zaman insanlar gerçekten muhteşem bir belgeseldeki zanaatı ve onun sanatını anlayabilirler. Belki ancak o zaman Belmin Söylemez'in *Şimdiki Zaman* filminin bu seneki İstanbul Film Festivali'ndeki prömiyerinde işittiğim, belgesel yapımcısının doğal olarak kurmaca film yapmak için "sınıfı geçmek" istediğini ima eden sorunun benzerlerini duymayız. Belki ancak o zaman, yaratıcı işlerini başka bir formda yapma ihtiyaçları olduğunu düşünen insanlardansa Türkiye'den gerçekten yenilikçi ve ilginç/düşündürücü belgeseller çıktığını görmeye başlarız. Belgesel formunun ilham verici ve mükemmel bir sanat olma potansiyeli taşıdığını bize gösteren İran'da Kiarostami ve Panahi, Fransa'da Varda ve Marker ya da Almanya'da Herzog gibi ustalardan neden ders alamıyoruz? Belki o zaman daha az sıkıcı belgesel ve belgesel demekten gurur duyacağımız daha fazla unutulmaz film görebiliriz.

(Çeviren: Başak Ertür)